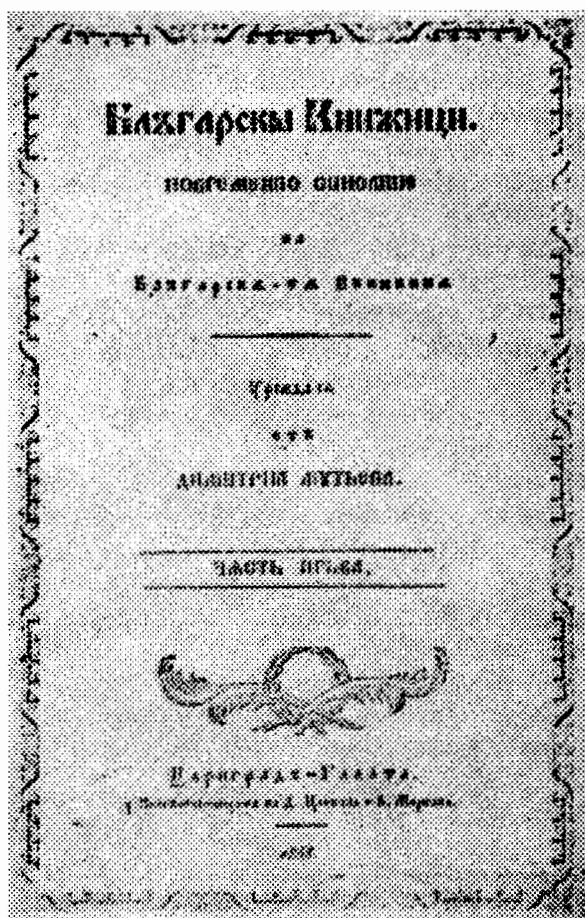

БЪЛГАРСКИ СЛЕДОВНИЦИ НА ГУТЕНБЕРГ

(Възрожденското списание „Български книжици“ -
част от историята на българското книгопечатане)

Заглавна страница на първия брой на „Български книжици“, Цариград, 1858 г.

През 2000 г. отбелязваме 560 години от едно от най-великите изобретения, допринесли за човешкия прогрес и развитие - новият способ на книгопечатане в Европа, дело на Йоханес Гутенберг.

Новаторското откритие на Гутенберг, което той прави през 1440 г., респектира със своята завършеност в цялостния цикъл: изобретение (създава цялостна, завършена по замисъл технология) - прилагане (изобретява и конструира всички съпътстващи прилагането материали и уреди) - внедряване (изработва печатни издания, доказващи качествата на новата технология и подготвя приемници, разпространители на

Таня Тодорова

Зав. отдел „Координация и връзки с обществеността“ - Университетска библиотека

книгопечатането). Авторски разработки на Гутенберг са: наборната форма; букволивният апарат; специалната сплав за отливане; новото мастило, различно от използваното в гравюрата; процесът на предварителна обработка на хартията чрез овлажняване за по-качествено възприемане на мастилото; конструирането на печатната преса и въвеждането на наборната каса. След внедряването на неговото изобретение, основните операции в книгопечатната технология, налагат диференциацията на различните видове печатарски труд и обособяването на специфичните изисквания към професиите на словослагателите, печатарите, коректорите, редакторите и т.н.

В продължение на четири години до 1456 г., Гутенберг всеотдайно работи върху издаването на 42-редовата Библия. Това е изданието, което утвърждава и прославя изкуството на книгопечатането. Гутенберг изработва нов шрифт, включващ 290 литери, заедно със знаците за съкращения и лигатурите и с прецизно извършен набор със симетрично съотношение между печатните и белите полета. Приложеният новаторски подход при осъществяването на това печатно произведение е съчетан с изящен художествен вид, напомнящ най-красивите ръкописни книги.

За оборудването на печатницата си в гр. Майнц и за осъществяването на издателските си намерения Й. Гутенберг взема заем и под тежестта на този дълг, до края на жизнения си път, изпитва сериозни финансови затруднения. Отдал живота си на книгата, Й. Гутенберг умира през 1468 година. Неговите ученици, приемници на изобретението, допринасят за бързото налагане на книгопечатането в Европа и в света.

В Университетската библиотека на СУ "Св. Климент Охридски", в рамките на Майските дни на културата, бе експонирана изложбата "560

години от изобретението на Гутенберг и българското книгопечатане". Идеята на съставителите на изложбата бе да се обвърже това честване с ретроспективно излагане на образци на българското книгопечатане от неговото начало до съвременността. Търсеното внушение бе да се изрази приемствеността между отделните епохи в българското книгоиздаване и съпричастието му с европейската и световната култура.

Задълбочената подготовка на изложбата бе съпроводена с проследяване на основни моменти от историята на българското книгопечатане и с внимателен подбор на експонати от богатите фондове на Университетската библиотека.

Когато разлистих отново възрожденското списание "Български книжици" (което бе тема на дипломната ми работа), пред мен оживя споменът за реалистичната картина на културния и духовен живот на българската интелигенция в Цариград, чиято дейност вълнува от неговите страници. Връщайки се отново към сп. "Български книжици", съсредоточих интереса си върху темата за българското книгопечатане и възрожденската книжнина. Печатното слово изяви своята същност на исторически извор, разкри се като моментна снимка на развитието на българското книгопечатане от началото на 60-те години на XIX век. Откриха се редица характерни за епохата черти на българското книгоиздаване, както и спецификата, налагана от личностното виждане на отделните редактори на сп. "Български книжици". Това е разнообразна тематика, свързана с въпросите за появата и изискванията към българската книга и периодичен печат, за критериите при подбора на публикуваните материали и формирането на читателския вкус, за изграждането на книжовен език и модерно образование, за литературната критика и мн. др.

През третата четвърт на XIX век Цариград се оформя като един от центровете за изява на високообразована и предана на националните интереси българска интелигенция, която с възрожденски устрем списва и издава български книги и периодика.

Още през 1844 г. в първото българско списание "Любословие" Г. Кръстевич излага идея "твърде велика за своето време" - по определението на проф. Шишманов. Той предлага модерен европейски модел за организиране на българския книжовен живот - основаване на "Българска академия", в която да се привлекат "изучени мъже". Основните задачи на академията трябва да са насочени към : съчиняване на речник и

граматика на българския език, написване на учебници за българските училища, превеждане на методически пособия и художествени произведения, потребни на "детеводството" и др.

С подобна цел и предмет на дейност през 1857 г. в Цариград се основава Община на българската книжнина. Намерението на нейните учредители е да се развива разностранна книжовна и обществена дейност за задоволяване нуждите на българските училища и църкви от книги и учебници с актуално съдържание и достъпни цени. Изтъква се и необходимостта "да се събере народният български език и мислите на учените за как да се пише българският език..." Натоварено с тези родолюбиви инициативи, започва и издаването на сп. "Български книжици".

Първият брой на сп. "Български книжици. Повремено списание на Българската книжнина" излиза на 1 януари 1858 г., отпечатано в книгопечатницата на Д. Цанков и Б. Мирков. Покъсно И. Богоров променя заглавието на "Български книжици". До края на своето издаване списанието се отпечатва и в печатницата на "Цариградски вестник и съдружие", и в книгопечатниците на А. Минасов и Х. Паничков.

Обстоятелството, че за краткия период от своето съществуване сп. "Български книжици" сменя няколко печатници, илюстрира трудните условия (финансови, кадрови, обществено-исторически и др.), в които оцелява и се развива българското книгопечатане от възрожденската епоха.

При липсата на държавно обединение на българите и на обществени институции, които да организират и материално да обезпечават развитието на периодичния печат - се развива спомоществователството. То се явява основна и широко разпространена форма на материална подкрепа за развитието на българската просвета, книгоиздаване и периодичен печат в предосвобожденския период. Благодарение на финансовата помощ на родолюбиви българи се оказва възможно и издаването на сп. "Български книжици".

Редактори на списанието са известни възрожденски дейци : Д. Мутев, И. Богоров, Г. Кръстевич, Т. Ст. Бурмов, И. Найденов, С. Филаретов.

Внимателният прочит на четирите годишници на сп. "Български книжици" дава възможност да се направят изводи за характерни черти на издателските търсения. Показателни за времето са: стремежът за привличане на широк кръг

български интелегенти към делото на българската просвета и култура ; всестранното отразяване на пъстрата панорама на съвременния свят, провокиращо интереса на разнородна читателска публика ; ангажираност към актуални въпроси на българското езиково строителство, съвременното образование, борбата за църковна независимост и редица други. Основни черти на възрожденските периодични издания са демократичността при списването им и обективното отразяване на фактите, съчетано с личностна позиция по въпросите на съвременността.

Това е посоката и на издателската политика на редакторите на сп. "Български книжици", обогатена от техния индивидуален подход, личностни пристрастия, стил и език.

Още първият редактор на списанието, Д. Мутев, изповядва убедеността, че само с участието на много съпричастни "списватели" биха се изпълнили задачите на съвременността, стоящи пред българската книжнина и просвета : *"Сами ние не се наемаме, а с Вас заедно ще върви делото напред"*.

Определяща тенденция на изданието, наложена от Д. Мутев, е отразяването на всяко значимо събитие от живота на българския народ и в чужбина на страниците на отдела "Съвременна летопис" в сп. "Български книжици".

Заслуга на създателя на списанието е и оформянето на раздела за библиография и критика по книжовноезикови въпроси - "Книжевний дневник". Той се явява нов момент в структурата и съдържанието на българските възрожденски издания. В сп. "Български книжици" за пръв път се осъществява идеята на И. Богоров, изразена в неговото "Свикване" във в. "Български орел", за създаване на отдел за критика и библиография в българските периодични издания.

Намеренията при списването на "Книжевний дневник" са насочени към изчерпателно отразяване на българската печатна продукция, както и на чуждоезични издания, полезни и интересни за българския читател. Заедно с осведомително-библиографската информация се печатат и критични бележки - коментира се стилът, правописът, преводът, съдържанието на изданията.

Демократичността при списването на "Книжевний дневник" дава възможност за "многогласие" при осмисляне на проблемите, за задълбочена полемика по езикови и обществени въпроси. Редакторите на "Книжиците" пишат обстоятелни критични прегледи за издаваната

българска книжовна продукция с разнообразна проблематика.

Рецензиите на Д. Мутев се отличават с ерудираност и компетентност, притежават съдържателните, препоръчителни и информационни характеристики на съвременната анотация. В отзива му за "Търговско ръководство", преведено и издадено от Хр. Хамамджиев, се изтъкват познавателните качества на книгата като достъпна и необходима за всеки любознателен човек, полезна и за изучаването на езика с използваната все още слабо позната терминология.

Чрез редакторската си линия и авторските си изяви на страниците на сп. "Български книжици" И. Богоров се изявява като филолог, критик по актуални въпроси на българското езиково строителство и радетел за модерно българско образование. В продължение на няколко книжки той публикува студията си *"Просвещение и книжнина на българите"*, в която ретроспективно пресъздава развитието на образованието и книжнината на българския народ от времето на килийните училища до съвременното им състояние. С реформаторски характер е приносът на И. Богоров за развитието на българската просвета и учебно дело. Той е един от първите възрожденци, които се противопоставят срещу влиянието на гръцкия модел в българското образование и конкретно - на изучаването на гръцки език в българските училища. Богоров пръв обвързва системата на народната просвета с родния говорим език. По отношение на образователните програми изисква да бъдат съобразени с европейските стандарти, да имат светски и приложен характер.

През втората годишнина на "Книжиците", под редакторството на Г. Кръстевич, е характерно засилването на филологическата насоченост на списанието като цяло и разрастването на критико-информационния характер на раздела "Книжевний дневник". Изтъкнатият книжовник поставя в центъра на своите редакторски занимания всяка излязла граматика или пособие по български език. В редакторските си изяви на страниците на "Книжевний дневник" той практически осъществява своя възглед за "принципна критика", "критика за общонародна полза", "по образец на просветена Европа".

Дългогодишната книжовна практика на Гаврил Кръстевич го довежда до убедеността за необходимост от пълен речник и граматика за развитието на българския книжовен език. Те са и

предпоставка за уеднаквяването и осъвременяването на учебната практика в българските училища. Развитие на българското образование и усъвършенстването на българската училищна система са именно целта на създадения от него "Учебный дневник". Отделът не само следи просветния живот, но и умело го ръководи и методически го направлява.

Идеите на И. Богоров за по-голяма обществена ангажираност и за по-широка публицистична насоченост на списанието се осъществяват от приемника на Г. Кръстевич - Тодор Ст. Бурмов.

Журналистът Бурмов изповядва възгледа "за високо то назначение на печата" за възпитанието и организирането на народния живот. В книжовната си практика на страниците на сп. "Български книжици" той изхожда от позициите на добронамерената, градивна и аргументирана критика. Обективната оценка и желанието за свободен обмен на мнения са в основата на редакторските му изяви. Бурмов се надява високонравствените принципи на журналистическо поведение да се наложат като определящи и в практиката на останалите български периодични издания.

Под неговото редакторство, при подбора на публикациите в сп. "Български книжици", основен критерий е отношението на съдържанието на материалите към задачите на българската национална програма: "...да назначаваме под печат само онези, които считахме полезни...за народа ни в сегашното негово положение".

Устройството на българския книжовен език и развитието на учебното дело продължават да са широко дискутирана проблематика в списанието. В критичните си бележки в "Книжечный дневник" Бурмов се изявява като блестящ филолог. Пише отзиви и рецензии за: "Народне песне Македонски бугара" от Ст. И. Веркович, за книгата на Раковски "Неколико речи о Асеню първому" и мн. др. Филологическите разбори на Т. Бурмов за "Буквеницата" на Христофур Сичан-Николов и за "Кратка и методическа българска граматика" от Д. Г. В. Миркович говорят за задълбочено познаване на проблемите на новоизграждащия се български книжовен език. Новаторска по своята същност е и критиката му срещу опитите за нагаждане на преводни граматикни към особеностите на родния ни език.

Под редакцията на Т. Бурмов сп. "Български книжици" се утвърждава като научно издържано издание с филологическа насоченост и съвременен

звучене.

Обобщено анализът на проблематиката на сп. "Български книжици" води до изводи за тематичната насоченост на възрожденското книгоиздаване през 50-60-те години на XIX век. Преобладават издания с историко-филологическа и обществено-политическа насоченост, с педагогическа, възпитателна и културно-просветна проблематика, с научнопопулярен, общообразователен и развлекателен характер. В съзвучие с духа на епохата, немалък е дялът на фолклорните материали, както и на публикуваните преводни, но и оригинални български художествени произведения.

Българските следовници на Гутенберг от предосвобожденския период сътворяват книгоиздателските си образци, съпътствани от тежки, вкл. и финансови проблеми. Трудна е и издателската съдба на сп. "Български книжици". През третата годишнина спомоществованията за списанието все повече намаляват. Усилията на последните настоятели Ат. Г. Симов и Ст. Брадински за овладяване на финансовата криза и за съживяване на списанието не се увенчават с успех.

През годините на своето съществуване сп. "Български книжици" успешно осъществява обявената от "Общината на българската книжнина" основна цел - да подготвя условията за литературно развитие и разпространение на българската книга, да защитава интересите на българската просвета и култура срещу посегателствата на елинизма и други чужди влияния, да съдейства за българското народностно обособяване.

Сп. "Български книжици" безспорно е постижение на българското книгоиздаване от третата четвърт на XIX век и е едно от изданията, които определят предосвобожденския ни културен фон.

Литература:

Боршуков, Г. Вестници и вестникари. София, 1984.

Боршуков, Г. История на българската журналистика. София, 1976.

Гергова, А. Книгознание. София, 1995.

Иванова, Д. Българският периодичен печат и градивните книжовноезикови процеси през Възраждането. (Върху материал от списание "Читалище"-1870-1875.) Плевен, 1994.